

Núm. 19

25-7-25

nós.

CASTELÃO

BOLETIN MENSUAL
da
CULTURA GALEGA

DIREITOR LITERARIO
Vicente Risco

DIREITOR ARTÍSTICO
Alfonso R. Castelao

DIRECCIÓN E REDAUCIÓN
Sto. Domingo, 47 - OURENSE

ADEMINISTRACIÓN:
Real, 36 1.º - A CRUÑA

ABONAMENTO

Doce números, na Península	6 pesetas.
Fora da Península	15 ..
Número solto na Península	1 ..
Na Argentina	60 centavos
En Cuba	30 ..
Pagos adelantado	

Iste boletín non publica mais orixinás qu'os que foran directamente solicitados pol-a Dirección. Tampouco se fai solidario das ideas n-eles emitidos, a non ser dos que, por non iren rubrados, enténdense que son da Redacción.

SUMARIO

A Edade do Ferro en Galiza, por FLORENTINO L. CUEVILLAS.
A lenda de San Amaro o Pelengrino, por EUXENIO CARRÉ ALDAO.
Quod nihil scitur, (continuación), tradución de XAN AZNAR PONTE.
Archivo Filolóxico e Etnográfico de Galiza.
Temas compostelanos por RAMÓN OTERO PEDRAYO.
Os homes, os feitos, as verbas; pol-a REDAUCIÓN.

LEA VOSTEDE

A NOSA TERRA

IDEARIUM DAS
IRMANDADES

Administración Real, 36 — (A Cruña)

NÓS

IMPRENTA LAR

Rúa Real, 36 1.º :: A CRUÑA

Viajes Marsans

Encárgase da organización de toda sorte de
viaxes, sexan comerciais, de turismo,
recreo, etcétera.

INFORMES GRATUITOS

Sucursales en VIGO, Urzáiz, 2-Oficinas de la Agencia Escalera

Dispoñíbre

Motores & máquinas CELTA Marca Registrada

Suministros industriaes — INSTALACIÓS

Gasolina, Petróleo, Aceites pesados SHELL

Cubertas - Cámaras - Macizos BERGOUGNAN - MICHELIN

JOSÈ RAMON PEREZ CID

Progreso, 54 e 90 — OURENSE

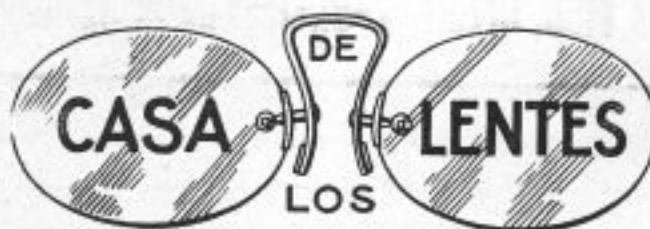
Fabricación

especial de

toda sorte

de Cristais

Ópticos

(MARCA REGISTRADA)

Ejecución

esmerada

das recetas

dos señores

Médicos

Oculistas

Praza Maior, 18 — OURENSE

STUDEBAKER

Os mellores autos. Tres tipos de motores e quince de carrocerías. Somentes o **Studebaker** ten a capota **DUPLEX**, que consinte trocar en cinco minutos un coche aberto en pechado

REPRESENTANTE PRA OURENSE E PONTEVEDRA

Manuel Rasilla Salgado :-: Vilagarcía d'Arosa

BOLETÍN MENSUAL DA CULTURA GALEGA

Ano VI

Ourense 25 de Julio 1925

Núm. 19

O Día de Galiza do ano 1923 publicouse o número 18 de NÓS que moitos habían pensar despois, se cadra, que fora o derradeiro. Dous anos xustos, a contraria sorte tivo parada a nosa obra, que tan pacenzudo esforzo e tan duro sacrificio nos custara, sen que n-íles deixáramos por un instante esmorecel-a arela do seu rexurdimento. A nosa fé volveu obral-o milagre, e NÓS volta outra vez a vida, hoxe, Día de Galiza de 1925.

Non precisamos unha nova declaración de principios, porqu'a mesma concencia da susterividade espiritual de Galiza — "categoría eterna" qu'os feitos endejamais poderán desfaguer, porqu'ela ten unha realidade trascendente, criadora dos feitos, pra semprevividoira e inmorrente — esta mesma concencia de xurdia certidume qu'outrora nos trouguera à luz, é a qu'agora nos sirve de guieiro.

Todos saben ben, asimade, o qu'o reaparecemento de NÓS quer dicir: a Renacencia galega, de cote ergueita y-en camiño pro conquerimento do futuro.

Por iso volve NÓS no Día de Galiza, n-iste Día de recollido pensar e de relixiosa lembranza. Poida noso traballo de positiva construción engebre, espilir ós adormentados, quentar ós tépedos, soste ós dubidosos, recadal-o esforzo de todos pra Grande Obra común do erguemento da "nosa" cultura.

E co-esta fé fortemente aniñada no peito, repetimos como en 1920: "Pra ledicia de todos e pra ensino de moitos, saí hoxe NÓS."

A EDADE DO FERRO NA GALIZA

TRABALLO LIDO NO SEMINARIO D'ESTUDOS GALEGOS DE SANTIAGO DE
COMPOSTELA O DIA 18 D'ABRIL DE 1924

INTRODUCION

Dous feitos da máx. importancia na formación da individualidade galega acontecen nos cinco séculos que colle a nosa Edade do Ferro, a invasión da Galiza pol-os Celtas, y-o desenvolto no noso chan d'unha cultura enxebre. Com'os nosos coñecementos non permiten pol-o d'agora, un estudo completo e o mundo d'este período limitareime n-este traballo, a apanhar sinxelamente os

elementos de juízo qu'a lingüística, os textos, a epigrafía y-a arqueoloxía sobre todo, nos emprestan para presentar relacionandoos entre sí, un feixe de datos que aínda que non sexan de abondo pra intentar unha verdadeira reconstitución histórica sirvan pol-o menos pra pór de manifesto canta foi a forza de conservación e de creación con que a nosa patria afirmou por primeira vez a súa rexa personalidade.

1

A TEORIA DE SCHULTEN E A SUA COMPROBANZA ARQUEOLÓGICA

As primeiras fontes literarias que d'unha maneira certa aluden ás terras do Ocidente europeo, pertencen ós séculos VII e VI enantes de Jesucristo, pero compre chegar ós autores gregos das centurias - V e - IV para distinguir, nomear y-ata en ocasións localizar os tres pobos qu'ocupaban aquela rexión. Son estes povos, o ligur, o ibero e o celta.

Cál ou cáles d'eles foron os que viviron no noso país? Verea Aguiar (1), Villamil (2), Saralegui (3) e Murguía (4) non dubidaron na resposta, e rexamente sostiveron a orixe céltica dos galegos; mail-as suas afirmacións, apanhadas moitas d'elas nas vellas creencias da escola de Cambry caíron no esquecemento ó

esborrallarse o mal cimentado edificio erguido pol-os arqueólogos da primeira fase celtista, e ás tribus da antiga Gallecia perdida a súa personalidade étnica, pasaron a ser un elemento máis de discusión no cadro confuso e contradictorio da protohistoria hispánica. Pero, ó revisarse con crítica verdadeira, as fontes literarias e lingüísticas a elas relativas, as opinións dos nosos devanceiros, inda que fondamente reitificadas no seu aspecto cronolóxico, volveron gozar d'inteiro creto y-o celtismo galego definiuse e concretouse d'un xeito afirmativo e forte.

O autor d'esta revisión, por certo ben necesaria, foi un hispanófilo alemán, o Profesor Adolfo Schulten (1) da Universidade d'Erina-

(1) *Historia de Galicia*.
(2) *Antigüedades prehistóricas y célticas de Galicia*, Lugo, 1873.
(3) *Estudios sobre la época céltica en Galicia*, 1887.
(4) *Historia de Galicia*.

(1) *Vex. Real-encyclopädie der Klassischen Altertumswissenschaft*, art. *Hispania e Numantia* I. *Die Ergebnisse der Ausgrabungen*, (Munich 1914).

atópase na fonte vella d'Avieno, que menciona os *Saefes*, *Cempsi* e *Berybraces* com habitantes do centro y-occidente da Península e qu'ainda que non aparecen filiados coma Celtas, deben sê-lo, já que nos libros posteriores de Herodoto, Éforo, Arístoteles e Timaios, as partes da Península por íles ocupadas, designanse constantemente co nome de *Keltike*.

Pero no intre, os Iberos fóronse eslen-
dendo por Cataluña, e dende ali pasaron á
Mediodía de Francia onde permaneceron dei-
c'os fis do século - IV. Nesta data, os Galos
comenzan a exercer presión sobre d'eles, fanos
recuar car'os Pirineus, por cuos desfiladeiros
vense obrigados a voltar á Hespaña. Já na Me-
sela, os Iberos guerrean cos Celtas, véncenos
y-os que non son absorvidos. Chamado povo
Celtíbero, precisan refuxarse no S. de
Portugal, onde o latín dá lugar ao galego baixo o
nome de *Celti*. Nas fragas
das serras de Trás-os-Montes, permanecen
nos restos

Apresentamos aqui o primeiro resultado da análise de uma célula de vidro, obtida em 1958, no sítio de São Julião e Guifões, em São Paulo. O vidro é de tipo "W", com uma cor amarelada, e apresenta uma estrutura de rede de silício, com uma rede de silício e oxigênio, e uma rede de silício e oxigênio. A análise de uma célula de vidro, obtida em 1958, no sítio de São Julião e Guifões, em São Paulo. O vidro é de tipo "W", com uma cor amarelada, e apresenta uma estrutura de rede de silício, com uma rede de silício e oxigênio, e uma rede de silício e oxigênio.

O terceiro grupo mais isolado a causa da súa situación geográfica excéntrica libre d'influencias estranas, e non tocado pol-a invasión ibérica, sigue desenvolvendo a súa especial modalidade deic'o final das guerras cántabras. Mais duradeira qu'as suas irmás de Portugal e de Castela, a cultura galega dos Castros aparece tamén mais individualizada. As suas armas, os seus brazaletes, os seus torques, os seus gzos construtivos, relevan que Galiza y-a súa continuación nas terras d'alén Miño, tivo na Edade do Ferro unha personalidade ben marcada e barudamente sostida que s'acusa craramente ó examinar a totalidade dos nosos elementos de luizo.

Continuarse

Prioridade dos Celtas sobre dos Iberos coma povoadores da Meseta castelá.

A comprobanza d'este derradeiro punto non podía ser difícil. Povos tan distintos, de orixe e procedencia tan diversa, debían crear necesariamente civilizacións pouco semellantes, y estas civilizacións, ó moverse as razas qu'as produxeran n-un área geográfica reducida y en tempo relativamente curto, tiñan que representarse nos feitos arqueolóxicos con claridade d'abondo pra poder seguilas nas suas emigracións, acompañalas nas suas conquistas y estudalas nas suas superposicións e nos seus arremementos.

Pero coma queira qu'a arqueología peninsular d'este período está fondamente avencellada co-a do centro e do Oeste da Europa, terei denantes d'entrar no examen das suas particularidades que trazar sinteticamente un cadro da Edade do Ferro n-estas reglós, particularmente necesaria pra millor intelixencia da protohistoria galega que d'elas ben recibir unha raza e unha cultura.

A chaira igualdade da Edade do Bronce para W. europeo crébase de pronto no alborear permite o primeiro milenario denantes de Jesucristo. preto e ó norte da metalurgia do ferro parece n-este traballo. Os povos escuros que durante

A TEORIA DE SCHULTEN

As primeiras fontes literarias que a rudeza maneira certa aluden ás terras do Oude as suas europeo, pertencen ós séculos VII e VI en semeles de Jesucristo, pero compre chegar ós autores gregos das centurias - V e - IV para distinguir, nomear y ata en ocasións localizar os tres pobos qu'ocupaban aquela reglón. Son estes povos, o ligur, o ibero e o celta.

Cál ou cáles d'eles foron os que viviron no noso país? Verea Aguiar (1), Villamil (2), Saralegui (3) e Murguía (4) non dubidaron na resposta, e rexamente sostiveron a orixe céltica dos galegos; mall-as suas afirmacións, apañadas moitas d'elas nas vellas creencias da escola de Cambry caíron no esquecemento ó

e transformar os tipos que, procedentes da superior cultura itálica, lle chegaban pol-os antigos vieiros comerciás do ámbare. Y estas duas civilizacións foron estudadas pol-os arqueólogos que non soilo conseguiron penetrar o senso das suas evolucións tipolóxicas, sinón tamén, e por meio dos sincronismos empresiados ós textos e ós achádegos d'ouje-los gregos d'época histórica polderon subdividilas y encaixalas n-un marco cronolóxico.

Averiguouse así qu'estas civilizacións célticas, que tomaron de dúas estacións a elas pertencentes, os nomes de *Hallstatt* e *La Tene*, collían un espazo de tempo comprendido entre a centuria IX enantes de Jesucristo, y os primeiros anos da nosa era, e tendo en conta as variantes do seu utillaje, chegouse a reparirlas y a datalas do xeito seguinte (1):

Hallstatt I,	de - 900	a - 700
Hallstatt II,	de - 700	a - 500
La Tene I,	de - 500	a - 300
La Tene II,	de - 300	a - 100
La Tene III,	de - 100	ó comenzo do

reinado de Tiberio.

No primeiro período de Hallstatt, qu'asegún Dechelette ten seu orixe nos países véneto iliricos, os Celtas non fan mais que reproducir en ferro os derradeiros tipos d'armas da edade anterior. As longas espadas características d'esta época, son fabricadas sucesivamente en bronce y en ferro; as fibulas son escasas y as poucas que s'atopa son das chamadas de dobre espira e de navicella, habendo en troques d'abondo listas de bronce e navallas da barba de corte semicircular, ornadas con buratos. Na Francia as sepulturas están de coté baixo un túmulo de terra ou pedra usándose indistintamente a inhumación y a incineración.

A segunda fase hallstattiana, a mais interesante pra nós, coma logo veremos, distingue níos doutra renovación xeral das formas. As esementes reintórganse, adornando o seu puño con volveron gongaracións postas ó xeito das antenas galego definidas; as follas d'estas espadas son mativo e forte, tro, reservandos algunhas veces o

O autor d'esta empuñadura; xurden novos cesaria, foi un hi que se coñecen cos nomes de Adolfo Schulten (1) (iforme, de botón e de ballesta;

(1) *Historia de Galicia*.
(2) *Antigüedades prehistóricas y célticas de Galicia*, Lugo, 1873.
(3) *Estudios sobre la época céltica en Galicia*, 1867.
(4) *Historia de Galicia*.

(1) *Vex. Real - encyclopédie d'Archeologie Préhistorique, Céltique, préhistorique, 1. II, pags. 622 e segs. (Paris, 1914).*

aparece no oujeitos d'adorno; cinturós, brazaletes y algún torques; a cerámica toma pr'a sua decoración, motivos emprestados á arte helénica: meandros, grecas, que simultanea cos motivos indígenas: espiras, eses e círculos sinxelos ou concéntricos; coma no período anterior, o modo d'enterramento mais xeral é baixo túmulo, empregándose os ritos d'inhumación e incineración; a gente vive dispersa en aldeas y ergue pr'a sua defensa campos murados semellantes ós nosos castros.

As tres fases de La Tene, que teñen o seu centro de difusión nas Gallas, e que non influiron na arqueología peninsular mais que d'un xeito secundario, caracterízanse pol-a volta ás espadas longas, que s'emmangan por méio d'un espigo n-un puño de corno ou de madeira; pol-a unión do apéndice co arco nas fibulas, chegando a desaparecer aquíl no derradeiro período; por un gran desenvolvemento das artes da xolería, que produz torques ben repujados, brazaletes d'ouro e de prata y oujeitos diversos esmaltados ás veces con rara perfeición; nos modos d'enterramento, o túmulo é substituído pol-a tumba plana, e no grado final, os campos de refuxo comencian a se convertiren en cidades emprincipiando unha vida urbana que non abrangue un desenvolvemento autónomo por mor da incorporación dos países céltigos ó Imperio Romano.

O Hallstatt I non está apenas representado na Hespaña. Soilo dous grupos de necrópolis situadas na costa da Cataluña e na provincia d'Almería, y-entre cuilo mobiliario apareceron oujeitos de ferro falanos de posibles infiltracións de Francia ou d'Italia. Pero estas influencias non pasan da rexión levantina, y-o centro y-occidente permanecen alleos a elas. Mais de supeto, estas partes da península vense invadidas por formas pertencentes a segunda fase Hallstattiana. Espadas curtas con antenas de bronce, típicas da centuria -VI, época do grado final d'iste período, aparecen en Castela y-en Galiza, amostrando co-a sua aparición a entrada na escea d'un povo novo que traí co-il istos elementos culturais forasteiros na Hespaña, pero propios e peculiares dos países ocupados pol-os Celtas. A coincidencia da arqueología cos textos que no século -VI, -V e -IV asinaban unha povoación d'esta raza á Meseta y-ós países do litoral atlántico,

é pol-o tanto absoluta e indubidavele. E tal coincidencia aínda se confirma mais o ver coma dende este momento, Celtas e Iberos nos seus respectivos territorios, desenrolan dúas civilizacións inteiramente distintas. Nos países ibéricos e tartesios do Sul e do Levante, fondamente influídos pol-as colonias púnicas e gregas, xurde unha cultura qu'aparte as suas diferencias locais, precísase nas cerámicas pintadas, nas falcetas, nas figurillas votivas, e ten a sua suprema expresión artística no busto d'Elche e na estatua da sacerdotisa do Cerro dos Santos.

Paralelamente, os Celtas peninsulares, afastados dos seus irmáns de Francia, que por aquíl entón forxaban a civilización de La Tene, crean unha cultura que por seguir apegada ós primitivos tipos hallstattianos, recib'o nome de post-hallstática, e que se desenvolve en tres grupos autónomos: o grupo castelá, o grupo S dos Castros, no centro de Portugal e probablemente en parte de Salamanca y-Extremadura, y-o grupo N dos Castros nas provincias septentrionais portuguesas y-en Galiza, con derivacións en Asturias, León e Zamora.

Os dous primeiros ben caracterizados, o de Castela pol-a atrofia progresiva das antenas das espadas e pol-os influxos de La Tene, y-o portugués pol-as infiltracións tartésicas d'Andalucía, potentes nas vastas cerámicas dos povoados de Santa Olaya e do Castro, terminan a sua existencia no século III, asolagados pol-a invasión ibérica que se representa arqueológicamente en Numancia, e cecais tamén nas estacacións de São Julião e Guifões.

O terceiro grupo mais isolado a causa da sua situación geográfica excéntrica libre d'influencias estranhas, e non tocado pol-a invasión ibérica, sigue desenvolvendo a sua especial modalidade deic'o final das guerras cántabras. Mais duradeira qu'as suas irmás de Portugal e de Castela, a cultura galega dos Castros aparece tamén mais individualizada. As suas armas, os seus brazaletes, os seus torques, os seus xeitos construtivos, relevan que Galiza y-a sua continuación nas terras d'alén Miño, tivo na Edade do Ferro unha personalidade ben marcada e barudamente sostida que s'acusa craramente ó examinar a totalidade dos nosos elementos de juízo.

Continuaráse

A LÊNDA DE SAN AMARO O PELENGRINO

TRABALLO PREMIADO NA FESTA DA LINGUA GALEGA DE SANTIAGO DO ANO 1924.

PROPIEDAD DO SEMINARIO D'ESTUDOS GALEGOS

PROEMIO

ENTROMEDIOS das múltiples relacións maravillosas que enchen e adornan as haxiografías, que nos deixou en herdo a Edade Meia, figuran moitas procedentes das ficiós célticas cristianizadas e que, á través do tempo, conservou a tradición oral entre dos galegos.

Unha de elas, é a moi popularizada de *O Monxe e o Paxariño*, tan cheo de piedade como de encanto, e que pol-a súa formosa e sinxela forma a recolleu o noso gran poeta lírico Alfonso o Sabio, na súas celebradas *Cántigas*, senda número 103 e titulándoa *Como Sancta María feze estar o monge trecentos anos ao canto da pasarijnna porque lle pedía que lle mostrase qual era o ben que ansían os que eran en Paraíso*.

Os historiadores e eruditos buscan o orixen d'estas, como o de outras tantas tradicións, asignándolle variadas fontes, ora cristiáns e europeas, ora paganas e orientales cristianizadas, remontándose algúns hasta a antigüidade

grega, o que non é de admirare, pois n-esta leenda predomina o ideal dos goces d'unha vida eterna, sin límites nin concencia do tempo cal non poden seren os goces materiais da terra.

Na humanidade é inmanente o desexo da realización ultraterrenal d'unha dita sin fin que se non pode atopar no mundo que habitamos e que para os cristiáns ferventes somente lle é dado buscar, como na súa poesía *De la gloria del Cielo*, escrita no ano 1590 nos dí, Damián Vegas, na

*paz perfecta y cumplida
con gozo tan sin rival
que es Dios la medida del
aunque es El tan sin medida.*

Mais non tan só nas creencias da antiga Grecia e nas do cristianismo vense refrexados tales anhelos. No paraíso dos celtas é na isla do occidente está a terra da eterna xuventude na que se ofrez ao home cantas días poida ambicionar.

A *Cántiga* do Rey poeta é a primeira relación que d'aquela leenda aparec escrita na nosa mélica fala e inda cando D. Alfonso non sinala o lugar da acción, é indudable que se deben inspirar, non en outra tradición estranxeira ou allea, como creen todol-os que teñen o prurito de esculcar para todo o noso un orixen elotico, cal se fomos negados para toda creación, se non na que se refire ao sonado mosteiro de Armenteira ou á que se contrae ao convento de Rivas do Sil.

Mais non é o noso obxecto nos ocupar n-estas leendas, nas que tantos outros levan xa espigado, se non o facer notar os puntos de contacto que teñen con outra tradición dos nosos campos e que se refire a *San Amaro Pelerin-grino*.

Damos, pois, á continuación a leenda tal cal a ouímos de labios aldeans, na feigresía de Figueiroa (Abegondo) onde se celebra unha romería para festexar o Santo tan abegoso.

Denantes de relatala faremos a indicación de que en toda a Galicia, ben baixo a denominación de *Amaro* ou ben a de *Mauro*, pois de dous santos diferentes fixose un só, confundindo o santo galego co santo alleo, atopanse feigresías, lugares, capelas, etc. etc., co nome de San Amaro.

E romatamos este xa longo proemio dicindo que nas leendas encóntrase o compremento da historia e inda mais millor o seu comentario por sere grande a valoria que así alcanza a crítica histórica pol-o impulso que lle presta a evocación poética.

A L Ê N D A

Vida do Santo

Foi Amaro, un nobilísimo varón, ao parecer galego de nacemento, que á morte dos seus pais, topouse herdeiro de unha gran facenda.

Home piadoso e enteiramente cheo de fé, mais ben que en esplación de culpas pasadas, pois a súa alma «era branca como unha pomba», pol-os seus ímpetus relixiosos desprendeuse de todal-as súas riquezas en favor dos pobres e dos homildes, e fundou hospitales e asilos para os menesterosos, facendo ao mesmo tempo levantar mosteiros nos que se pedira á Deus o perdón dos pecados dos homes.

De toda a súa pasada grandeza, reservouse tan só aquela suma precisa para o desenrolo do pensamento que agarimoso acuciaba e que era o único ideal da súa vida cristián.

Mandou construír forte e lixeira nave, na que, o millor e mais xeitoso lugar estaba destinado á render culto á Deus, reservándose as incomodidades para os homes, como predispuestos ao sacrificio pol-o amor á Xesucristo, e él e a súa tripulación, despois de ben probisto o buque, lanzáronse, levando toda a súa confianza posta no Alto, en aventureira e longa expedición pol-os mares, sin mais guía que

a esperanza e a fé, no percuero do lugar do Paraíso onde moran as almas dos patriarcas profetas.

O viaxe

Entregados por enteiro á mercede da misericordia divina, nin os ventos mais desatados nin as mais desfeitas e violentas tempestades, fixeron minguar o ánimo dos viaxeiros e sin se abater endexamais o seu espírito nin perder a confianza posta en Deus, siguiron entre duras e continuas penitencias e mortificacións a súa pelerinación, durante días e días, meses e meses, anos e anos, pregando á cotío ao Señor lles permitira realízal-os seus deselos: mais a terra tan cobizada non se deixaba ver por ningures, toldada pol-assomas do misterio.

Chegada ao porto

Compadecéndose Deus de tanta constancia e tan gran fé, permitiu que a nave de Amaro topase c'un seguro e apacibre porto n-unha costa descoñecida e solitaria.

Unha voz interior, a voz que caladamente fala no peito dos escollidos, díxolle á Amaro que aquel tan alongado paraxe era o tan salayado que buscaba e que dera ao fin co él, tras tantas e tantas zozobras e perigos continuos.

Deixou, pois, o santo no porto a sua embarcación, á que lle puxera o seu nome, non por vanidade senon por misterioso impulso, ao que non se poidera liberar e ordeando aos seus compañeiros que alí o agardaran, largouse valentemente cara a terra adentro, non levando outro apoio e defensa que un báculo de forte pau de toxo e sin outra provisión algunha, cheo de confianza n-Aquel que proveendo de alimento aos paxariños, non había de deixar morrer de fame ao seu devoto servo.

En precuro do Paraíso

Inda ben non dera comenzo á súa camiñata xurdiu ante dos seus ollos, agria e imponente serra, cal se o chan lanzara á conquista do ceo, serra que dende a bordo non tiña visto.

Por mais que lle parecía tela preto, canto mais camiño facía, día tras día, e noite tras noite sin case descansar e alimentándose das raíces que topaba, xamais podía chegar á aquela, somellante aos desexos que magoan aos humans que por cerquiña que se crea tel-os, súa realización, tarde ou nunca se chega á ver realidade.

Monte arriba

Por fin chegou á tripare as faldas da serra Esmagado do corpo, cansos e desfeitos os pés, mais c'o ánimo enteiro aprestouse á fatigosa subida de aquelas enfestas que somellaban se perder no Ceo.

Moltismas foron as dificultades que lle saíron ao paso; mais logrouna vencer todas e asentou as suas prantas triunfadoras no cume mais outo.

Dende alí ollou á vertende oposta e vislumbrou un val ridente no meio do que erguíase un muro branquísimo que no seu centro deixaba ver unha outisima porta de ouro, ornamentada de pedras preciosas nas que, en múltiples e vivisimos refrexos, que ferían a vista, desfacía o sol as suas brillantes rayolas.

Non dudou, Amaro, nin por un só momento que aquel tiña de ser o tan cobizado lugar dos seus longos desvelos, e reposto da santa emoción que lle embargaba, axionllouse reverente dando gracias á Deus por lle haber permitido o ardente desexo da súa alma fervorosa e creente.

Chegada ao Paraíso

A baixada foi fácil e cómoda. Ás asperezas que deixara atrás, sucedéronse sendeiros deleitosos, de cespede mol, e embalsamados os ares pol-o perfume das abundantes froles que os bordeaban.

Chegado ao muro, c'o mais santo dos respetos chamou timidamente na porta, primeiro c'os colenos, e non tendo remposta, o fixo logo un pouco mais forte c'o caxado.

Correuse, ao fin, unha á modo de plancha, e deixou ver unha admirabile e ben labrada mirilla, que somellaba delicado encaixe. Tras dos ferros que a defendían viuse aparecer o nobre rostro d'un venerable vello, de longa e pobrada barba branca cal foleiras, o que c'o aspecto mais severo, á par que non desprovisito de doxura, preguntou quen era o ousado e atrevido que chamaba á aquela porta, trubando a paz, sosego e silencio que reinaba en tan santa mansión.

Dixolle, Amaro, o seu nome e o fin que había sido o norte do seu viaxe, pregando humildemente autorización para penetrar, siquera fose por breves momentos, n-aquel paraxe do Paraíso.

Repricoulle o anclano, que era nin mais nin menos que o patriarca Henoch, facendolle saber que a súa demanda non podía ser atendida pois endexamais home en carne mortal podería entrar onde moran os xustos e benaventurados, e que o millor que faría tiña de ser, de dal-a volta, que abondo fortuna tivera con chegar onde ollos humans non puxeran nunca a súa vista.

Impetrou de novo creencia o pladoso Amaro, demandando encarecidamente que xa que non a entrada, lle fora siquera permitido ollar algun tempo á través da mirilla, para se gozar na contemplación das delicias celestiais.

A visión do Ceo

Moveuse a piedade o Santo Patriarca e obedecendo á designios do Alto, otorgoulle o don pedido; mais non ben tiña aplicado a súa vista o devoto pelengrino, ordenoulle Henoch que deixara o sitio e se alongara pois xa había estado mirando tempo abondo. E pechou a mirilla.

Todo cheo de afición pol-o curto da súa contemplación deu a volta o noso bon Amaro. As maravillas da gloria forán para él, cal visión axiña esvaída e das que, como San Pablo ao subir ao terceiro ceo, non afinaba á se dar conta.

O miragre

Dirixiuse, Amaro, en procura da súa nave e da súa xente e trasposta, agora facilmente a montaña, en de chegando á terra chã ollou inutilmente en todol-os sensos pois non descubriu unha nin outra. Mais xulgou se ter tras-caburrado no camiño pois fora moi curto e non tardara en recorrello senon un día, cando empregara moitos na súa ida. A mais en troques da soedade na que deixara os seus, vía nas beiras do mar, que enchían numerosas embarcacións unha grande e populosa cibdade, sobre da que descollaban, cal reinas e señoras, as erguidas torres de unha eirexa. Grandes fatos de xentes, o mesmo por mar que por terra, dirixíanse cara á urbe.

Como chegaba a noite, determinou Amaro ir él tamén ao pobo en busca de casa cuberta, pra descansar e largar á mañán seguinte en busca dos seus. Mais antes quixo matal-a sede que o esligaba facía longo rato bebendo nun craro regato, e chamoulle a atención, ao se ver refrexado nas augoas, o vello que estaba e a brancura do seu pelo e barba mais achacouno ás penalidades da súa empresa.

Xa entromedias dos camiñantes ao se misturar co eles, dirixiuse cara ao templo pra facel-as súas cotidianas oracións e darlle rendidas gracias á Deus pol-a protección que lle dispensara no seu viaxe.

Ao demandar aos seus compañeiros de camiño a advocación da eirexa, grandiosa pol-a súa magnificencia e extensión, non se quedou pouco pampo ao lle decir que era a de *San Amaro*, sendo cada vez maior o seu espanto ao lle añadir que a cibdade se chamaba tamén *San Amaro*, en recordo do seu santo

fundador, un venerable pelengrino que chegado á aquel porto, dende longas terras, facía uns 300 anos, no mesmo día en que se alcontraban, había ordenado á tripulación do buque que o levara, e que tiña o nome do seu dono, que alí o agardara. San Amaro internouse pol-o país adiante, e nunca xamais volveranse á ter noticias suas.

A tripulación, cumprindo as ordes que lle deran, siguiu esperandoo, e ela foi á que votou os cimentos da cibdade no primeiro aniversario da partida do que tiñan xa por santo.

Posta baixo do seu patrocinio, axiña medrou e non se tardou en levantar o templo en honra á varón tan santo e milagreiro como o tiña probado ao correr do tempo. En acción de gracias pol-os beneficios alcanzados porsanto tan abegoso, cal era San Amaro, todol-os anos no seu aniversario, celebrabao o pobo con festas e regocixos, tributandolle ao mesmo tempo a súa gratitude co as mais grades solemnidades relixiosas.

Así, Amaro, entendeu can grande é o poder e sabidencia de Deus Noso Señor e como éstas había amostrado no que él entendera fora tan sô rápido instante.

Santa morte de Amaro

Nada lles dixo, o Santo aos seus acompañantes. Procurou chegar canto antes á eirexa e despois de postrarse diante a Santidade de Xesús Sacramentado á quen adorou reverentemente, presentes crerecía e fieles fíxolles exacta relación do que lle acontecera. Tan pronto a arrematou, o mesmo que o frade de Armenteira, entregou a súa alma ao Creador de Ceos e terra; mais antes de eisalar o seu derradeiro salayo, antes de deixar a compañía dos homes á que volvera por curtos momentos, pudo repetir, Amaro, o que o Apostol San Pablo, dixo na súa Epístola I aos corintios:

«Os ollos non viron, nin os ouídos escoitaron, nin o curazón do home sentíu, canta e qué grande é a felicidade que Deus prepara aos que o aman.»

COLOFON

Véxanse, pois, as analoxías que gardan entre de si as leendas de *El monje y el pajarillo* e a de *San Amaro o Pelengrino*. N-estás formas son coñecidas en Galicia, sobresaindo n-elas o principio fundamental e piadoso de que somentes na gracia de Deus está a fonte perenne das ditas sin lindeiros nin tempo.

A leenda de San Amaro, de non vir dos celas, trae o seu orixen da antigüidade grega que nos fala por boca de Homero e Herodoto de que os Campos Eliseos e as illas dos Benaventurados achábanse nas misteriosas rexións de Occidente, pintándonos eses paraxes como donde «nin neva, nin chove, nin os elementos se descadean, se non que o Océano fai soprar de continuo unha brisa soave e refrixerante» e nos que, materializando eles a vida, «O corpo se deleita c'os manxares que mais prestan».

Según Plutarco nos conta na vida de Sertorio (121-72 a J. C) éste sintiu vivismos desexos de habitar n-aquela illa e foi na súa busca cobizoso de disfrutar alí unha existencia libre

de toda tiranía e de toda guerra, n-aquel lugar de tranquilidade e felicidade absolutas.

Esas illas dos Benaventurados ou Afortunados, (1) eran as illas Canarias e no partido xudicial dos Llanos, na da Palma, hay no concello da Punta Gorda, ao NO. de aquela, o pago e feigresía de San Amaro ou San Mauro, que así a chaman indistintamente e que está dominada por unha outa montaña, lugar que tan ben concorda coa leenda que vimos de relatar.

A pureza da relixión católica, libre da groseira materialidade do paganismo, nos fai saber que é o Paraíso, non paraxe de satisfaccións de apetitos terrenais, se non a mansión celestial na que somentes á alma lle é dado achar a aspiración do seus ideais n-unha eternidade de santos goces e delicias espirituais.

Euxenio Carré Aldao.

(1) Asígnarónlles diferentes situacións. HESÍODO foi quen en *Obras e días* chamounos así por primeira vez. Para as inscricións referentes a este punto: Kalbel: *Epigrammata Graeca* y Berlin, 1878.

QUOD NIHIL SCITUR (1)

Porseguimento

Que é saber? Coñecer-as cousas pol-as causas, din. Non está ben: a definición é escura, pois sigue axiña o problema das causas, mais difícil qu'o primeiro. Pra coñecer unha cousa, compre primeiro coñecer todas-as causas? A eficiente, de ningún xeito: pois, que, pon meu pai pr'o meu coñecemento? Qu'impórta o fin? Ademais, si qués, coñecer perfectamente o causado, compre que coñezas tamén perfectamente as causas. Que se sigue d'elq? O non

se saber nada, si queres ter un coñecemento perfecto das causas eficiente e final. Demóstroo. Pró meu coñecemento perfecto convén coñecer perfectamente ó meu pai; pra coñecer a iste, compre que coñezas denantes ó pai d'ill, dispois o pai d'iste, e así ate o infinito. Das demais causas ó mesmo; e o mesmo da final.

Has dicir que non consideras os particulares que non cán no dominio da ciencia senón os

(1) Véxanse os números 12 ó 15 d'iste boletín, onde principia a publicación do soadísimo tratado do Francisco Sánchez. O Sr. Alberto Feio, de Braga, tivo a gentileza de nos remitir un número do *Diário do Minho*, d'aquela vila, onde ven un seu artigo rebatendo os argumentos do noso compañeiro D. Xan Aznar Ponte sobre ter nascido en Tuy Francisco Sánchez. Trai partida de bautismo do filósofo, atopada e publicada pol-o Dr. José Machado o ano 1939 no *Boletim da Biblioteca Pública de Braga*, tomada dos rexistros da parroquia de San João do Souto, e que di:

Aos XXV dias de julho baptizei francisco filho de antonio sanches feio e de sua mulher filipa de assousa padrinho o commendador antonio de castilho e madrinha maria gonalves mulher do licenciado manuel aranda moradores na Rua do Souto.

O Sr. Aznar Ponte era a quem competía, pois ten iste asunto

estudado, aportar os esclarecimentos precisos pra reutilizar a sua opinião ou sostela no seu caso. Pra nós, tendo da que fose de Tuy coma que fose de Braga, pra qu'o tellamos por noso. A evidencia d'un mesmo espírito — a y-alma dos vellos Canzónes — a latexar d'unha e d'outra veira do Minho — e que non é tampouco descuberta nosa, senon evidencia que comparte os maiores inxenos de Portugal — val mais no orde do pensamento e da cultura, que todol-os arredamentos que por outra banda poida haber entre Portugal e Galiza. O problema mais principal a resolver pol-os pensadores e pol-os esculcadores da y-alma popular e da y-alma erudita das nosas terras, é o de si as obras e as idelas de Francisco Sánchez responden efectivamente ó noso espírito extremo occidental galego-portugués, ou si mais ben non refrexan o espírito mediterráneo de Montpellier, ou o vello sangue judaico que levaba nas veas...

universals; home, cabalo, etc. Así é de certo; e por iso dicía eu enantes, qu'a tua cencia non é do home verdadeiro, senon do que ti inventas; por iso non sabes nada. Mais sexa: considera ti ese home finxido, non o has coñecer, se non coñeces as causas suas. Non ten causa eficiente? Non o vas negar. Si queres coñecer esta, tes que coñecer primeiro a súa causa eficiente. Non chegarás á fin, nin saberás o que seña ise teu home; nin saberás o que fose o verdadeiro: logo non sabes nada. Cecais recurras a Deus, imenso e boísemo coma causa primeira e fin derradeiro de todo, e dirás que ahí tes que parar e non penetral-o infinito. D'esto hei falar mais adiante; pol-o d'agora consinto. Que se deduz d'elquí? Que non sabes nada.

Fuxes do finito e ves cair no infinito, imenso, incompreensible, inefable, inintelixible. Ou é qu'o infinito pódese saber? De ningún xeito. Mais pra ti é a causa de todo. Por iso asegún a tua definición, pró coñecemento dos efectos é preciso o coñecemento do infinito. Logo non sabes nada. Si pro coñecemento das cousas non xugas preclisas as causas eficiente e final, porqué non distinguiches na tua definición? Pois eu entendía todas, cando ti falabas en absoluto: coñeces as cousas pol-as causas.

Mais n-outro lado comprende y-enumera Aristóteles total-as causas, eficiente, material, formal e final, cando di que nós xugamos coñecer as cousas cando coñecemos a súa causa primeira. Mals concédoche (aínda cando non deba, nin lícitamente poida concederse) que non sexan precisas á causa eficiente e mais á final. Quedan duas, a material e a formal que penso entendes que han ser coñecidas; mais isto é o dé menos.

Si queres coñeces a forma, compre, asegún a tua definición, qu'a coñezas pol-as suas causas. Non pol-a eficiente e final, com'entes, mais pol-a material e formal. Mais non as téis, por conseguinte, non a coñecerás. Mais si a esta non a coñeces, tampouco podes coñecer aquilo de qu'ela é forma; pois inórada-as partes, inórase o todo.

Direi lgoal da materia, qu'aínda é mais simples e menos Ente e da que cecais non haxa causa niugunha, pol-o menos eficiente, material e formal, asegún Aristóteles. Da final, pó-

dese dudar. Que dis d'Esto? Qu'abonda o coñecemento calquera das causas pra ter cencia d'unha cousa, anque non sexa perfeita. Esas son fábulas. É imposible coñecer perfectamente o todo cando non coñeces perfectamente as partes.

Agora ben; s'eu che concedera iso, pergunto: pode haber forma da cencia e da materia? Concederás que si, posto que confesaches qu'o sabes todo. Aínda unha vez. Sábél-o pol-as causas? Si non é así, a tua definición é nula; si é así fago a mesma pregunta respecto das causas, é que poden coñecerse? Non menos qu'aquelas, senon millor, por qu'asegún ti, son mais simples, mais coñecidas por natureza e por conseguinte mais coñecibles. Cecais pol-as causas? Iremos dar ó infinito. A definición é nula. Pol-as mesmas razóns, non sabes nada.

Xa Aristóteles s'ouxeitou a si mesmo isto: si a cencia sollo é aquela que s'outén por demostración; posto qu'os primeiros principios se non poden demostrare, non haberá cencia d'iles. Mais non satisfaceu dicindo que non toda cencia era demostrativa, senon que é indemostrable a d'aquelas cousas que non teñen medios. D'eiquí siguese ser certo que non foi dita *simpliciter* aquela frase: «saber é coñecer as cousas pol-as causas» e aquela outra «a cencia é un hábito adequerido por demostración», si é que hai algunha que se non outén por demostración.

Millor dixera n-outro lado e podíase excusar, si sempre houbera falado do mesmo xeito e algunha vez s'houbiera espricado craramente tocantes á cencia. Mais coma de cote é vago, confuso e incostante, non deixou lugar pra desculpa.

Il tiña dito: «a cencia das cousas das que hai principios, causas y-elementos, depende do coñecemento d'istes. É ridículo o modo com'espóñen esto os seus secuaces, pois cambiando as cousas por verbas e siloxismos (adornados pol-o erro antigo e podrecendo n-il) interpretan os principios com'as proposicións primeiras da cencia, coñecidas ou supostas, ás que chaman principios e dinidás; esprican as causas com'as proposicións medias que se fan antr'aquiles e a cousa que se vai probar; os elementos son o suxeito, o padricado,

a cópula, o termo medio, o extremo mor e o menor.

Él non é esto unha sùtil invención? ou mais ben un soño? Así enganan un pouco ó seu príncipe. Iste non o comprenden nin o siguen, engáñanse moito mais: ate que por fin caen en tantas vanidás, arredándose sen dárense conta da verdade:

Mais voltemos á Aristóteles. Non pode ser disculpado: n-un lado dicía que hai ciencia dos primeiros principios, pro que é indemostrable. N-outra: qu'o coñecemento dos primeiros principios se non chama ciencia, mais inteleición. Isto val fora de propósito. A ciencia d'unhas e d'outras cousas, s'a houbera, había ser perfeita. Mais coma se non ten ciencia d'istes, tampouco se ten d'aquelas cousas das cales istes son principios. D'eiquí sacamos que se non sabe nada.

Ademais, que outra cousa é a ciencia si non a inteleición das cousas? porque logo dicimos que sabemos algo, cando non o entendemos. Mais tampouco é certo qu'a ciencia sexa dobre; unha e simples sería, si a houbera, com'é unha a visión: habería non embargante modos d'outela; un simples, cando coñecésemos unha cousa simples, com'a materia, a forma e o espírito, si queres; outro composto por dicilo d'iste xeito, cando coñecésemos unha cousa composta, que conviñera espricar primeiro e coñecer primeiro cada unha das suas partes, e despois o todo. O primeiro modo precede de cote ó segundo; mais non sempre iste sigue a aquil.

Nos dous casos, a demostración non sirve pra outra cousa que pra amostrar-a cousa que se ha coñecer. Mais abonda, pois dixemos moito mais do que semellaba convir pra quen nada sabe. Mais non sen razón foron ditas estas cousas. Ate eiquí, amostrei a iñorancia dos outros tocantes ó coñecemento: agora exporei a miña definición, non vaya ser que pareza ser un soño o que sabe algunha cousa. Por elo poderás ti saber quan iñorantes somos. As cousas que ate agora foron aceutadas por moitos, a min parécenme falsas, coma xa amostrei: as que en adiante direi, parécenme verdadeiras. Pode que ti xusguel-o contrario, e cecais sexa iso certo; d'eiquí seguiráse a confirmación da tése: non se sabe nada.

Imos ver o que sexa saber, pra que mais manifestamente se concruya si se sabe algo. *Scientia est rei perfecta cognitio*. Veleiquí unha fáci, e emporiso verdadeira espricación da verba. Si preguntás pol-o xénero e a diferencia, non chos darei; pois estas son verbas mais escuras qu'a definición. Que é o coñecemento? De certo non saberia espricalo d'outro xeito; e si d'outro xeito o definise, d'esta definición e das suas partes, poderías ti preguntal-o mesmo; así endexamais chegaríamos á fin, sendo perpetua a dúbida tocantes ás verbas. Por esta razón as nosas ciencias son infinitas e inteiramente dudosas; cos nosos esforzos intentamos demostrar con verbas as esencia das cousas, e d'esprical-as verbas por medio d'outras, o cal non sementes é difícil, senon imposible. Nada sabemos.

Dis que nas cuestións chega un instante que copre deterse. É certo, por que se non pode proceder d'outro xeito. Mais non sei o que é o coñecemento; defínemo. Diría que é a comprensión, a penetración, a inteleición da cousa e calquer outra verba, si a hai, que sinifique o mesmo. Se d'isto aínda dudarás, calatei; mais pedireiche outra definición; si a derás, dubidaría d'ela e d'iste xeito traballaremos de cote en perpetua iñorancia.

Que é o que nos queda? Estremo remédeo: pensa ti por ti mesmo. Pensaches e cecais na mente comprendichel-o coñecemento: mais é igual, si non. Eu tamén paréceme telo comprendido. Que se sigue d'eiquí? Que cando falo despois contigo sobre de coñecemento, supoño que é atal e coma eu e comprendín: ti pol-a tua banda, atal e coma o comprendiches. Eu afirmo que é unha cousa; ti pol-a contra que é outra. Quen vai fallar n-iste preito? O que teña coñecido verdadeiramente o que é o coñecemento. Quen pode ser? Ningúen. Cada un parez doctismo pra si mesmo; a min paréceme todos iñorantes. Podía qu'eu sollo sexa o iñorante: eu quixera saber esto, mais non podo. Que vou dicir, logo, qu'estea exento d'iñorancia? Nada. Entón, porque escribir? Eu que sei. Com'os iñorantes, serei iñorante, home son, que facer? Nada importa.

Volvo ó asunto. Nada sabemos. Mais a fin de que o discurso siga, supón a espricación

dada por mín da verba cencia; e d'eiquí deduzamos non se saber nada, pois supor non é saber, senon finxir; e por esto das suposicións nacerán fluciós, mais non cencia Olla onde nos levou o discurso: *toda cencia é unha flución*. É evidente; a cencia outense por demos-

tración, esta supón a definición, mail-as definicións non poden ser probadas, senon que deben ser creidas; logo a demostración por suposición producirá unha cencia suposta, non firme e certa. Todas estas cousas dedúcense dos teus principios.

ARCHIVO FILOLOXICO E ETNOGRÁFICO DE GALIZA

CONTOS

O zapateiro e o demo (1)

Na noite de San Silvestre, solen as bruxas ir ó campo de Sevilla, a bicarlle o traseiro ó Demo.

Achándose unha bruxa amiga da c'un zapateiro, e tendo qu'ir ó dito campo, díxolle a il que non fose á noite á sua casa, que tiña que faguer un viaxe, e il respondeulle que qu'iría ir co-ela, ó que ela lle respondeu que non podía ser, mais despois de tanto terquearlle, cedeu a bruxa, y-emprenderon os dous o viaxe.

Chegados misteriosamente a dito campo juntáronse todal-as bruxas, e antr'elas o zapateiro, vestido de muller; as cales puxéronse en ringla, e o Demo no comenzo d'ela e ibanlle bicando o traseiro, unha por unha.

Chegoulle a vez ó zapateiro, e parouse diante de Satanás, e dixo pra sí:

—Y-eu voulle bicar o traspuntín a iste larpeiro?

E acordouse d'unha sobela que traía no bolso, quitouna, e cravoulle no traseiro ó Demo, ó que il respondeu:

—Ay, hó, que barbas tés!

(1) Iste conto, do que non temos escarrecido a procedenza, coma tampouco dos dous que veñen atrás d'il, é o mesmo que sirve de base ó Valentin Lamas Carvajal pro seu *Zapateiro de Cangas* publicado no libro *Gallegada, Quenise*, 1887. O que'lqui damos, e unha lembranza popularizada da lectura da *Gallegada*, ou é a fonte popular en que s'inspirou Carvajal? Non é doado determinalo sin mais datos.

Notemos: que di o campo, e non o arcaí de Sevilla, com'outros contos de bruxas. Qu'o zapateiro pra ir á luntanza das bruxas, *tense que vestir de muller*.

Quó se vai o San Pedro!

Querendo un Abade presentarlle ós feigreses pol-o día de San Pedro a image do Santo, viu qu'estaba moi vella e comesta da polilla.

Perguntoulle ó sancristán qu'iban facer pra non perdel-a esmola qu'aquíl día ofercía a gente; e o sancristán díxolle que había na parroquia un home moi imitante ó San Pedro, e que dándolle ben de jantar e pagándolle, faría aquíl día de Santo.

Enteirado pol-o sacristán, o home parecido acetou; e despois de l'indicaren mil veces que non tiña que se mover nada, arranxárono e púxose no altar (1).

As primeiras horas pasounas sen remexer. O peto ja iba cheo, e a eirexa chea de gente.

Chegou a hora da misa, alcenderon as velas, e o probe do santo ja non aturaba coa calor e as moscas qu'o viñan picar.

O comenzo da misa foíno resistindo,

(1) É un caso ben acoorrido nos contos populares iste d'un home que fai de santo, ou d'esteute de calquera cría. Por chegar, chegou, que lembramos agora, e unha novela de George Meredith. Nos nosos contos hai moitos casos d'istes. O humorismo galego sácalle moita punta á comprometida situación do home-estante.

mais chegada á metá, ja non aturaba coa calor e as moscas qu'o viñan picar.

O comenzo foino resistindo, mais chegada á metá, já non aturou e brincou do altar embaixo e botou a correr pr'a casa. Os feigreses ficaram espantados, berrando:

Qué se vai o San Pedro! Qué se vai o San Pedro!

A misa dos difuntos (1)

O crego d'unha aldeia pasmábase de que todal-as noites tocaban as cámpaas, sen que ninguén soubera quen era o campaneiro.

Despois de perguntar a todol-os veciños quen era o valente que quería velar unha noite ó que tocaba, ninguén se decidiu a tan medoñento cárrago, e o crego non tivo mais remédeo que chamar un piquete de tropa, e perguntar quen era o valente que tiña decisión pra faguel-a garda de noite na eirexa.

Presentouse un d'iles e púxose á noite no altar mór, e pol-o meio da noite, viu unha das louxas que s'erguía, e saíu un crego que foi tocal-as campáas; o soldado amedrantedo, lle non dixo cousa ningunha, mais ó vir de tocar, deulle o alto, mais o crego non fixo caso, e meteuse outra vez debaixo da louxa.

Pasou un pedazo, volveuse erguel-a louxa, e saíu o mesmo crego, O soldado enrabecho e pillando o fusil, díxolle:

—Ou te dás, ou mátoe, e despois non volves tocar mais!

O crego respondeu:

(1) Tamén íste ten semellanza c'outro do Lamas Carvajal en *Gallegada*, titulado *As tres misas do galo*, tomado d'un orixinal francés. Trátase ali d'un crego que dixerá as tres misas do galo aprés e distraído, pensando na colación, e a familia qu'as estaba ouvindo tampouco atendía, e d'aquelas todol-os anos por moito tempo tiñan que voltar todas aquelas almas ó mundo en penitencia a repetiren as tres misas do galo.

Outro caso de misa dos difuntos é a lenda referida no número de NÓS, co título *d'a Sociedade do Oso*.

Duas variantes asturianas do que agora demos siquí venen no libro de C. Cabal, *Los cuentos tradicionales asturianos*, Madrid, sen da'a (Ed. Voluntad), coa títulos de *El ahorcado* e *El Soldado valeroso*, as duas compretas, pois n-elas espricase a razón do caso, qu'era no primeiro o crego purga o pecado de esconder baixo terra os cartos que lle sobaban; no segundo, o crego cobrara adiantadas varias misas de difuntos, e morrera cando lle faltaba unha por dicir, e tocaba as campáas ale qu'achase un valente que l'ajudara á misa.

A versión que nós damos é pol-o tanto incompleta.

—Non toco mais, pro tesme qu'axudar á misa, e non tés que mirar nada pra trás en toda ela.

O soldado dixo que ben, emprinciaron coa misa.

O comenzo foise sostendo sin ollar pra trás, mais chegado deica a metade, já non pudo mais e mirou arredor, vendo con espanto qu'a eirexa estaba cheada das almas das persoas alí enterradas. Mirou outra vez, e já non viu nada, e o crego qu'estaba dicindo a misa, desaparecera.

Despois saíu da eirexa, contou ós veciños o que l'acontecera, e morreu ós poucos instantes.

As estopas

Un domingo, o crego d'unha aldeia mandou o sacristán que collera un cuartillo de gas e unhas poucas estopas, e cand'istivera il padricando, que había ser tocantes ó inferno, rubira ó tellado, quitara unha tella, e pol-oburato fora botando pouco e pouco estopas ardendo.

Principiou o crego o sermón, e o sacristán a botar de cando en cando estopas acesas, e o crego dicía:

—Mirade, hastr'o demo sabe que estamos falando do Inferno!

Sigueu coa plática, e d'alí a pouco, advirteu qu'as estopas ardendo já non caían. D'aquela berrou:

—Anda Satanás! sigue botando mostras do teu lume eterno!

E o sacristán, que rematara co-as estopas respondeu:

—Gas inda hai, señor Abade, mail-as estopas já acabaron!

RECOLLIDOS POR
TOMÁS CID E IGNACIO HERRERO
ALUMNOS DO MAGISTERIO

Que me lava o demo

Refiren na Limia, qu'indo unha noite o sacristán pechal-a eirexa de Lampaza ou Parada d'Outeiro, que n-esto non andan seguros, sinteu drento un grande estroncio, causado por un por-

co. que se metera alí, e andabas ás fuciñadas cos bancos e cos confesionarios. O sacristán papou un gran medo; peghou a porta sen mirar e veuse correndo á reitoral, dicirlle o Abade:

—Ay, señor, veña, veña por Dios, qu'anda o demo na eirexa!

—E logo como é eso, hó?

—Sí señor, anda, sentino eu qu'anda metendo un barullo grandismo, a couces cos confesionarios, e a cornadas. Veña desconjuralo correndo.

—Imos logo alá.

E o crego revisteuse co-a pelliz e a estola, dos exorcismos. Com'o sacristán nunca se vira n-outra, preguntoulle o qu'il tiña que faguer. O crego espi-coulle:

—Ti, a todo o qu'eu diga, non dis mais que: Amén! entendes?

E foron. Dentro da eirexa sintíase o porco andar a catro pés e a toupadas

co-as portas. O crego e mail-o sacristán, se medo levaba un. medo levaba o outro.

O crego abriu o libro, e díxoll'o sacristán:

—Abra a porta y-entremos.

O sacristán, que tremaba com'unha vara xerde, respondeu:

—Ai, señor Abade, primeiro vostede.

—Boeno logo! Non f'esquencias: a todo qu'eu diga, ti respondes amén!

Foron abrindo a porta a modifio mais o porco de que viu un sitio por onde fuxir, botou a correr car'a porta, e coma non tiña sitio, meteuse por antr'as pernas do abade que non sabía quen era o qu'o levaba, principiou a berrar:

—Ay. Ay. Ay, que me leva o demo!

E o sacristán iba berrando atrás d'il:

—Amén, señor, amén!

REFERIDO POR
M. F. (LAMPAZA)

TEMAS COMPOSTELANOS

A PAISAXE

Santiago frorece secularmente n-unha rexión de contauto dos dous tipos diferentes da paisaxe galega: o montesío, esquivo, cuasque ermo das terras do Tambre e vals verdecentes que preludian a saudosa beleza do val Ullán e da ría d'Arousa. Despois do cemiterio a final da rua de Bonaval, romantizado pol-as oxivas nórdicas do ábside de Sanot Domingo, despois do cruceiro de San Pedro, a túnica de pardomonte do ermo paisaxe alóngase en lexanías griseiras. A carretera da Cruña tamén sai en procura dos abertos hourizontes d'un *dos de pays* batido pol-os ventos, comesto das ovelas, soilo decorado nascedas primaveiras pol-a sinxela foración das uces e dos toxos. Os camiños pechados antr'as outas tapias d'hortas que saen de San Francisco, levan ós fresqueiros prados do Sarela. O bosque de San Lourenzo, a carretera de Noya, as terras e lugares que chegan preto da Ferradura, xa son d'outro xeito. Dend'a Ferradura dominase un dos hourizontes mais completos da nosa terra: ó lonxe azuleian os curutos de Barbanza e do Treito na dirección da ría de Noya, os milleirales e arboredos da Mahía contrastan co cume penitente do Pedroso, os piñeirales de Conxo xa son irmaus d'aquiles da veiramar que soan á compás do Atlántico. Pra sentir o espírito de Compostela é preciso fuxir algunha vez do feliz das arquitecturas pra paseiar por estradas e congostras. Santiago tan penetrado pol-a vida da aldeia, cidade de pazos, de mosteiros, centro de pisanaxe, fogar das tradicións, xurde mais completo e vivo contemplando o fincar das suas raíces no vello chán galego. Como total-as grandes creacións é universal

sen deixar de ser da terra, e cicais precisamente por sêlo en mais outo grado que ningunha outra vila.

A RUA NOVA

Santa María Salomé co seu sinxelo pórtico aldeán parés unha fidalguía d'aldela entr'os grandes pazos de señores encopelados. Esta Rua Nova é un anaco d'unha Ravena menos trágica, menos desfeita, como que en vez do sopro morto do Adriático, chega elquí os creadores nevoeiros atlánticos. Na Rua Nova hai ó menos oito perspectivas diferentes, un xogo de soportales asegún andamos por ela. Os pazos grandes coma Audencias Territoriales, alternan c'as fachadas barrocas nas que a pedra sabe xugar co-a luz do sol e da lua, e os ferros froridos c'as *improntas* súpetas das chuvias. Hai os soportales de *loggia* italiana, os que forman un narthex ós pazos, os mais familiares que collen varias casas e teñen telto caleado con bombillas eléctricas com'as sãas domésticas. E eu conceitúoa a vía mais nobre d'esta Compostela que non ten unha gran rua transversal com'as cidades mediterráneas (Corso). N-a Rua Nova, os oficios teñen carís arcaico ou artísteco, carpinteiros, xastres, chocolateiros d'aspecto crerical, sobre todo os chocolateiros, que van rasurados, visten de loito, trepan pouco, teñen a coor do cirio e as manelras soaves dos que traballan pol-a noite ó acollido.

A QUINTANA DOS MORTOS

Toda Compostela está chea da ledicia do campo galego. Hastra a granítica praza Quintana, ascéteca e fría, animase no lado N. sob'as escaleiras, co-a fachada d'un verdadeiro

pazo, de lada ornamentación barroca, solaina e parra vella. En Santiago a auga decorre coma por riba dos outeiros: drento de moitos sigros os edificios veránse fondamente traballados pol-a erosión das chuvias, ó igual dos cotos. Xa teñen contribuído á ornamentación n-un senso románico ou barroco. Na Quintana zoa cando chove com'o cair da auga n-unha fonda cisterna: é de certo unha cisterna d'eternidade e d'ensoño secular. Está laxeada co-as pedras d'un mosteiro desfeito, e o muro impracable de San Payo é unha d'esas supreficies de pedra que parecen seguir a un por ruas e prazas, axilantándose na noite. Hai n-esta praza un misticismo maduro, feito, ceais un pouco escurialense a primeira vista. Mais as ventaniñas románicas do ábside vello asoman cheas d'alborada por riba da frialdade neo-crásica dos ábsides novos.

O ARCEBISPO BARROCO

Fray Alonso Monroy, un riquismo mexicano da orde de Padricadores, gobernou os trinta derradeiros anos do século XVII. O barroquismo ten moito dos novos mundos: a fartura de lus e coor das selvas e dos mares foi entrando pouco a pouco en Europa. Comenzando pol-e manuelino portugués e mais oumtenos contido pol-a disciplina crásica, van dominando as variadas sortes do barroco: n-esto arte, á veira da fartura que nasce do comprimento de todos os fis, hai a dita influencia dos mares de coral e das selvas cheirosas do Trópico. Monroy gastou un *platafen* obras decorativas (o Camarín do Apostol, por eix.) e cousa ben sinificativa, no órgano mor da Catedral. Eiquí pódese apricar a doutrina de Spengler. Dorme na capela, feita por il. de Nosa Señora do Pilar, no ábside: a lus cai escenográficamente d'end'a bóvada octógona sobre as marmóreas de coores dispostos n-un xeito decorativo e suntuoso. Sesenta prolixas liñas de latín outonizo forman o epitafio do Arcebispo, o mais elocuente da Catedral. Retórica, prata, luxo; esta capela é irmá da eirexa de Guadalupe en México.

TEÓLOGOS E FILÓSOFOS

As dúas fundacións do gran Fonseca, os Colexios de Santiago Alfeo e San Xerónimo foron lamentablemente desfeitas en 1830. A vida corporativa cuasque conventual dos colexiais

de terse conservado, formaría fogares de outos estudos crásicos e teolóxicos animados, como en Etón, pol-o vida sportiva. Os vinte e catro becarios probes de San Xerónimo, ouían os cursos de *Sumulas, Lóxica e Filosofía* durante tres anos; levaban mantos de burriel, comían ás once e ás nove no inverno, ás dez e ás cinco no vran; tiñan tres profesores (Regentes) y-eran dirixidos por un Vice-reutor. Os dazaolito colexiais de Santiago Alfeo levaban lobas de burriel e becas de grana; estudaban seis anos de Teoloxía, pois xa eran graduados en Artes; o Reutor e os consiliarios eran nomeados antr'os colexiais. A vida nos dous centros era severa e ocupada. Os filósofos recibían cada día unha libra castellana de carneiro, e os días de pescado, o valor equivalente. «Mas no se le ha de dar vino ni ante ni post; sino tres maravedís de azeite para cada uno para cada noche para que estudien». Os teólogos de Santiago Alfeo recibían diariamente unha libra galega de carneiro e «un quartillo de vino, que en este reino se dice neto, alento a que son estudiantes y han de andar en el curso de Teología». Os leutores tiñan dous cuartillos. A Filosofía era «Ancilla Theologiae».

O PAZO DE ALTAMIRA

A casa gótica que había n'outrora na praza do Pan debería chamarse *palazzo*, a florentina. Un pazo galego non pode ser oxival; está feito pra erguerse acolledor, sobre xardís, soutos e searas, lnda trasportado á cidade garda un pouco do seu tipo labrego. O *palazzo* torreado, forte, c'unha legancia d'armadura é propio das guerras familiares, do feudalismo inxertado no medeo ciudadano. En Santiago xa non queda ningún, a vila encheuse nos séculos XVII e XVIII de pazos feitos pra dominar pol-a etiqueta, pol-os foros e pol-as leises, non pol-os homes d'armas. Hai que buscalos en Noya, os esquivos *palazzos* oxivales cobrindo ca sua sombra marcial as rúas medievales, á veira do porto esquecido, o mais evocador das nosas costas.

AS CAMPÁS D'ABRIL

As bateladas das eirexas románicas sempre parecen espallarse na esperanza d'unha alborada primaveral. A románica e a nosa arqui-

teitura natural, e a ordenación artística do granito cerne da nosa terra, de tal maneira que a eirexa románica non parés un ouxeto d'arqueoloxía: sempre viva e nova coma todas as cousas eternas. Esquécese un de estilos, de escolas e de datas. Non é erudita e importada como a arquitectura mozárabe que leva en si os ideais d'outros soles - O arco l-a abóveda fanse naturalmente redondas coma un rapaz dormea un bimbib, un vello un pau de cayada, un carpinteiro as taboas d'unha cuba. A ideoloxía da arte gótica escolástica e doutrinalmente mistica pódese comprender, pódese expresar. O mistecismo do románico e o mesmo da terra, fuxe d'unha interpretación filosófica, sintese mellor que se define. As pedras gardan o ensono secular que dormien nos outeiros dos que foron arrincados pol-o picar cantareiro dos canteiros labregos. Na eirexa romaneca sintese o fresco da sombra dos carballos venerables dos campos de feira. Na decoración latexan ensonos campesíns, frorecen as sinxelas prantas que medran nos sulcos das herdades o pé dos centeos dourados - Os anxeles, os santos, os gaiteiros, as escenas bíblicas i-evanxélicas de archivolts e capitales son familiares pro paisano. Sollo en Galicia se puido facer a catedral románica grande d'abondo pra acoller na súa sombra campesía a multitude dos pobos cristiáns. A perda de grande parte da catedral románica foy tan lamentable coma a de basílica medioeval de San Pedro, de Roma. O románico de Compostela vai asociado o nome de Xelmírez. En Santa Susana, en San Fiz pouco queda. Abonda. Un pórtico, un abside do século XII dan á eirexa mais restaurada i-anodina un aire de mocidade somellante a ises lústrigos de neno que as veces brillan no sorriso, no ollar dos homes vellos:

O SANTIAGO PRE-APOSTÓLECO

Por unha elocuente contradición a mais ilustrada vila de Galicia e a mais nova das nosas vilas históricas. Non tén bronce, nin cemento, nin epigrofa romana. Pra estar mais preto da eterna esencia da terra durmíu moitos siglos sen hestórea hastra que o miragre viuna des-

cobrir pra facela rutilar no coro das eirexas apostólicas. Nas carballeiras pechas, nos esquivos coulos mollados pol-os orballos adormeceu a y-alma celta de Galicia n'unha homildade dona do porvir. O Apóstol chegado pol-os camiños do mar, quixo dormir iñorado lonxe das rías romanas, apartado dos portos, hastra saber que a cruz trunfaba en todos os cumes de Galicia facendo recuar os cultos naturalistas n'unha longa epopeya dina de ser dramatizada por o Zacarías Werner da «cruz no Báltico» ou pol-o Gerardo Hauptmann da «Campana alagada». Cando o eremitaño Payo «dica misa aos mouradores de San Fiz». Os deuses das augas e das pedras estaban confinados na noite e xa Galicia sentíase libre da ameaza do Islami: Santiago podía por-se o fronte do seu pobo eleito

OUTONO FARTO E DOURADO

Obradoiro traballado como unha casulla, altares solenemente flamexantes de San Martín e de San Payo, fantasía xeométrica de Santa Clara. O barroco leva o nome portugués das pedras imperfeitas e decorativas, ás que soilo sirven para compoñer conxuntos, non pra brilar con serza lus. O barroco galego refrexa un sol-por de vendima e de farta colleita. A súa época é na hestórea de Galicia un solene período somellante o dos Antoninos na antigüidade; fai falla o estilo d'un Gibbon pra contalo. Os fidalgos erguen pazos - non castelos - e fundan foros, os mosteiros dormen sestias lembrando vagamente o tempo heroico dos seus orixes, os arcebispos gastan as rendas fabricando imensas arquitecturas - O correr do tempo o barroco gana en dinidade: o sol e-a chuva, a saudosa neboeira atlántica reconece a súa amiga a pedra e van-a cooreando, amorosamente hástra darlle o caris dos outeiros. O labrego gosta do luxo do barroco como gosta das cangas dos bois traballadas a navalla, da pruma de pabo rial no chapeu, dos follós e das solainas adornadas con espigas de millo. Hai tardes en Santiago n'as que as torres resaltan no sol derradeiro, parecen, luxosamente revestidas, celebrar n-a Misa Mayor.

RAMÓN OTERO PEDRAYO,

OS HOMES, OS FEITOS, AS VERBAS

LIBROS

D'OUTONO, por GONZALO
LÓPEZ ABENTE (Editorial
Ronsel, Cruña, 1924)

Algú dos sonetos que compoñen iste libro, publicámol-os já eiquí. Por máis qu'a feitura clásica dos sonetos do López-Abente — é non hai máis que lembrar aqueles tres: *No facho*, *O Carballo*, *Medo* — é perfeita, escoreita, impecábele, sen mágoa, a súa inspiración barudamente romántica d'home da veiramar, atópase estreita na gayola dos catorce versos, e cobiza a cada instante fuxir voando. Debeu ser pra il o compor iste libro un riguroso exercicio de disciplina da vontade e da intelixencia, bó pr'afirmar o seu espírito forte e reposado.

Co gallo d'iste libro, dixo o Vilar Ponte en *Alfar* cousas moi atinadas en col da expresión racial na literatura. Porqu'efectivamente, os máis dos sonetos de López-Abente tratan temas universais: os sentimentos primarios e prepotentes do corazón dos homes, lírica suxetiva, anque describa e anque refira. O que si acaso ten de clásico iste libro, é a nobre outura espiritual, a aristarquía en que se mantén o autor, esa dinidade tranquiá que teñen todas as súas verbas, e que compre dicir que resulta confortante no meio de tanta barballoeirada coma ceiban por ehi adiante pra chamar a atención.

O López-Abente, sinxelo, modesto e calado coma é, aínda ten torre de marfil, e non espón a súa musa no taboado. Philéas Lebesgue, que tanto aprecia os seus versos, poderá comprobar, cando lea *D'Outono*, qu'iste poeta galego, que é dos seus preferidos, non vai pra trás, senon pra diante e pra riba.

Alvaro Cebreiro puxo ilustracións ó libro de López-Abente, do qu'a Editorial Ronsel fixo unha edición feiluca y-escoreita, que non ten máis que il'apor; senón que s'imita demais, até nos tipos empregados, ás da *Revista de Occidente*. Pensamos que hai geito doado de qu'a unha edición feita en Galiza se lle coñeza que é unha edición galega; compre crial-o tipo do libro galego. Moret, qu'imprimou iste libro e qu'anuncia edicións dos nosos clásicos podía facer moito n'iste senso. As edicións da sonada *Biblioteca Gallega* de Martínez Salazar, tiñan

certa personalidade. E sobre todo; compre non imitar, e menos a Madrid.

Os deseños do Cebreiro son agás dous de figura, paisaxes abstractos, japonizantes máis que cúbicos, decorativos, con certa lembranza do Castelao, conservando a disposición lineal das nubes propia do autor n'outro tempo. S'istes paisaxes dicen ben e agariman os ollos, en froques valen mail-as figuras, que son máis atinadas e verdadeiras.

V. R.

AS NOVELAS DE «LAR»

Inda qu'outro mérito non tiveran estas recadativas — das que n'iste segundo tempo de renacemento galego, lembramos já seis: *Terra a Nova*, na Cruña, que publicou 15 volumes; *Céltiga*, no Ferrol, que publicou 13; *Alborada*, en Pontevedra, que sacou 4; *Libredón* de Santiago, que leva imprentados 2; *Lar*, vai nos 8; e derradeiramente, a intentada *Follas galegas*, da que non chegou a se ver máis que un, c'unha escolma de versos d'Afon — sempre habían servir pra vermól-o geito que levan en xeral as letras galegas, especialmente no tocantes á novela, género qu'eiquí non fai máis qu'escomenzar.

Seica já nos temos layado outra vez, falando d'isto, da decadencia entre nós da arte da minifira — o dito é d'Oscar Wilde — porqu'efectivamente, vemos qu'as máis das novelas son máis ou menos realistas, e ademais, semella qu'os autores se non estreven a sairen do que nas comedias chaman *época actual*. Falla, polo d'agora, a evocación histórica — a pesares de termos un *Vicetto* —; falla o elemento preternatural: díxeráse que nonos sirve pra nada o folk-lore. D'iste geito, o que sigue dando mai personalidade á nosa novelística, son as obras d'ambiente labrego.

O ilustre humorista Wenceslao Fernández Flórez fixo pró primeiro número de «Lar» unha noveliña do seu geito predileito, *A miña muller*, que ten, ademais do tipo estupendo do Picouto, verdadeira superación do filisteu eterno e omnipresente, a originalidade de pasar á mitá d'ela entre pantasma de mortos. No estilo estrado e periodístico qu'adoita empregar pra marcar o contraste antr'os conceptos convencionais e a verdade da vida, nó-laselle n'iste caso, o non estar afeito a escri-

bir na nosa lingua, da que sabemos porén que foi un estudo mludo e serio.

O Anarquista, de Leandro Pita Romero, foi o segundo volume. Ben dado o ambiente, xusto e con zelme o estilo, escoreita a fala, é esta unha nova historia de caciques, que non por elo chega a ser vulgar. Trata ademais d'un elemento relativamente novo na vida das nosas aldeas: a tenda, sementes qu'a tenda é eiqui elemento pasivo. Había ter interese estudal-a influencia da tenda na aldea.

O Pastor de Doña Silvia d'Aurelio Ribalta é un idilio d'un encanto moi seu, imitante á sinxela feliçeira de *Néveda*, ou dos contos recendentes de Francis Jammes. O caso - a fidalga namorada do labrego - aseméllase ben ó d'*Almaide d'Etremont*. Ademais esta noveliña sácanos, inda que nonos leve moi longe, da época actual. E non imos dicir rep de com'escribe un dos mestres millor postos da nosa lingua.

Os probes de Deus, de L. Amado Carballo, pasa n-un asilo de vellos: juntanza de vidas doentes que rematan n-unha doce, morna, queda tristura, envolta en sol de caridade, en esceas referidas n-unha prosa entenrencida, lene de piedoso agarimo, sacandolle moita expresión ó tesouro sentimental da fala galega. Leandro Carré, o director da publicación e coñecido autor dramático, preséntanos en *Naiçla* un sentido caso d'amor e de sacrificio, unha frolación de delicados sentimentos antr'a vulgaridade d'un escritorio. Porqu'eiqui deixá-mol-o ambiente aldeán y-entramos por primeira ou segunda vez nadamais, na homildeza do traballo villego e da vida comercial, hoxe já importante nas nosas cibdades. Unha solla novela galega lembramos agora que teña por escea o mundo do negocio: *Posta de sol*, de José Alcrudo Gorchs, publicada en *Terra a nosa*; mais esta pásase en Barcelona y-é d'autor catalán. Leandro Carré fai pol-o tanto unha verdadeira inauguración.

E chegamos a *Martes d'Antroído*, da autora de *Néveda* obra que teremos que lembrar tantas veces coma falemos de novela galega. Ten *Martes d'Antroído* pasos en qu'a tenra emoción de *Néveda* volve aparecer chea de perfume. Moito é o estilo, moito fai o léxico na obra de D.ª Francisca Herrera Garrido, mais non é sementes por esto o ter posto de honra antr'os nosos novelistas.

Antón Piruleiro de Xesús Fernández e González, vólvenos traguer de cheo á vida da aldea. É a vida d'un mozo labrego e soldado. Vai ben o asunto dos paus na festa e o remedio que lle dan os cregos.

Pol-o derradeiro, ven unha obra premiada na Festa da Lingua Galega de Santiago, e que se non imita ás obras qu'adoltan seren premiadas nos certames. *Pantelas, home libre*, de

Ramón Otero Pedrayo, é unha vida sacada do natural y-enxergada por un escritor de primeira forza. Está feita seguindo o pensamento que levou ó autor a escribil-as avocacións do século XIX que ten publicado en *Galicia* de Vigo, e ollando a aldea co mesmo espírito que no estudo en col d'ela publicado n-estas páxinas. Tanto o *Pantelas* com'os outros cadros, só teñen parello, si acaso, nos contos do Castelao. Hai eiqui un pulo novo, que non é o da literatura decadente de moda. Hai un vel-o home na terra e a terra no home, que já vai mais aló do puramente artístico pr'entrar nas interpretacións filosóficas.

V. R.

AS PUBLICACIÓNS DE «LIBREDÓN»

Xurdeu primeiro que *Lar* vai mais de vagar. Ate d'agora non sacou mais que dous volumes: *Mariña Andrade*, do seu director Xavier Pardo e *Concepción singela do ceo*, de Correa Calderón. O mesmo formato e disposición que a outra. Camilo Díaz fixo pra *Lar* unha capa que é a mesma pra todol-os volumes, e qu'apresenta, antremelas dos monstros do Portico da Gloria, o céltigo trilito diante do redondel da lua. Alvaro Cebreiro fixo capas e ilustracións diferentes pr'os dous volumes publicados de *Libredón*, d'estilo mais human no de Xavier Pardo, d'estilo mais moderno no de Correa Calderón.

Mariña Andrade é unha sinxeliçma historia d'amor e misterio, mais ben un ensaio na novela que fai o Xavier Pardo, tradutor da *Legende de la Mort dans Sasse-Bretagne* de la Braz, tradución que publicou en *Galicia*. Está ben escrita, e desenvolta en certa feitura poética que lle dá moi bó gelito. Anqu'intervén a superstición, non a confirman os feitos. Non saberíamos dicir ate que punto é estética unha solución asína. Anque seña mais emoliva.

Na *Concepción singela do ceo* andivó atinado o Correa Calderón. O seu ceo é unha síntese tan perfeita e tan nidia do material e do intemo da terra galega, que ven ser un caso mesmo escrito d'inspiración, dos merecentes de seren salvados do esquecemento. A novela é feita e recendente. Mais non sei que demo de preconceito lingüístico se lle meteu na chola, qu'o levou a empregar unha ortografía arbitraria e mais ben regresiva, e construcións que repunan á nosa lingua, coma poñer os pronomes qu'en galego van enclíticos, diante do verbo: «lhes dijo» por «dixolles», verbigracia.

Libredón anunciou hai tempo o seu 3.º volume c'un conto escénico d'Antón Vilar Ponte, e o 4.º c'un ensaio dramático do Bouza Brey. Ogallá nol-os dea logo.

V. R.

Imprenta LAR. Real, 36 1.º - A CRUÑA

Dr. MOSTEIRO

Médico Odontólogo

Medicina e Ciruxía da boca :: Eleatricidade :: Rayos X

A Clínica Dental mais completa de Galicia :: Cantón Pequeno, 1 (Casa Pastor) A CRUNA

LUIS FÁBREGA
DROGUERIA E FARMACIA
Progreso esquina á Luis Espada
OURENSE

MERQUE VOSTEDE
Plumeiros RAFIUM
De mais dura qu'os de pruma e limpa millor
Véndese en todol-os establecimentos do ramo
Andrés Perille **OURENSE**

Reloxería ZENITH
Máquinas parlantes, Discos, Agullas
e accesorios
M. Calviño
OURENSE

Sombreireiría
LEMUS
A MAIS ECONÓMICA DE GALICIA
San Andrés, 74
A CRUNA

VIÑOS RANDULFE de Bodegas Gallegas
Finos de mesa :: **OS PEARES** :: **(Ourense)**

SANATORIO QUIRÚRGICO. Directores

Manuel Peña Rey
Ginecología e Partos

José Mosquera Blanco
Cirugía geral

Especialista na gorxa, nariz e ouvidos

Situado frente á Alameda do Cruceiro, ten todal-as condicións precisas. - Praticase toda crás d'operación - Dotado de todol-os adiantos que pide a actual Cirugía - Modernas instalacións de RAYOXpradiagnóstico e RADIOTERAPIA superficial e fonda. con voltaxe de 250.000 voltios. Aparello de Diatermia pra tratamento d'anexitis, procesos inflamatorios, reumatismo, etcétera. Lámpara de cuarzo pra sol d'alitude e ultra-violeta pra tratamento d'escrofulosis, raquitismo, alopecias, eczemas, etcétera.

Admítense embarazadas, e cóntase con material esterelizado pra fora da cidade en casos d'urxencia - Poden colaborar en todol-os compañeiros, previo consentimento dos directores.

Progreso, 95

OURENSE

Teléfono 371

:- BODEGAS GALLEGAS PEARES E OURENSE :-

Viños finos de mesa: Tinto TRES RIOS. Blanco BRILLANTE. LOS GALLEGOS blanco e tinto.

Macía e Valeiras, Apartado 18 -- (Ourense)

Reservado pr'os irmans

RODRIGUEZ

Fábrica de muebles

Ourense

AGUAS MINERO-MEDICINALES
BICARBONATADO-SÓDICAS
MONDARIZ

CASERO

Gran Hotel Balneario con todas as comodidás e adiantos modernos
Propietarios: FILLOS DE PEINADOR
MONDARIZ (Pontevedra)

A MILLOR
DE
GALICIA

TELEFONO 180

A CRUÑA

F. ROMÁN E SACO
DROGUERIA E FARMACIA

Pereira, 19

Teléfono 28

OURENSE

D I S P O N I B I L E

LEA VOSTEDE A
NOVELA QUINCENAL

L A R

Administración e imprenta

REAL, 36 1.º A CRUÑA

SUSCRIPCIÓN A 6 NÚMAROS 1'60 PESETAS